

AZ ETO JÖVŐJE AZ ONLINE KATALÓGUSOK VILÁGÁBAN

2007. júniusában végeztem a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar informatikus könyvtáros szakán.

Diplomamunkám témája számomra szerfölött izgalmas. Nem az én tisztem kárhoyzatni avagy mennybe vinni az ETO-t, ezért megpróbáltam a fellelhető irodalom alapján a tényeknél maradni; ám szeretném előrebocsátani, hogy elfogult vagyok az ETO javára. Az információs és a kommunikációs technológiák fejlődése az utóbbi évtizedekben hatalmas változásokat eredményezett. Ezek a változások nem álltak le, hatványozottan folytatódnak a gazdaság, a társadalom, a kultúra megannyi területén. A tudást mindinkább elismerik, létkérdéssé válik az információ veszteség nélküli továbbítása, akár távközléssel, akár számítógép-hálózatokon keresztül. A könyvtáros szakma a hazai és a nemzetközi szakirodalom szerint egyaránt a változások korát éli. „A higgadt léptékű, nyugodt, alig változó könyvtáros világ visszavonhatatlanul odavan...” - írta Kokas Károly.¹

Az ETO-nak vannak lelkes támogatói, vannak akik a tradíciókon alapuló használatot új módszerekre cserélnék, vannak akik ragaszkodnak az ETO évtizedes használatán alapuló tradícióihoz, de ők is belátják, hogy korszerűsíteni kell, a XXI. század igényeihez kell hogy alkalmazkodjon, mert csak így maradhat használható, olvasóknak és könyvtárosoknak egyaránt a releváns irodalomhoz való jutás biztos eszköze.

Az internet világában egyre nagyobb jelentősége van az osztályozásnak, noha ez a kifejezés ebben a környezetben nem valami szerencsés. A leggyakrabban használt 10 keresőszolgáltatás közül 8 rendelkezik strukturált katalógussal. Az utóbbi időben egyre nagyobb számban megjelenő speciális, szakmai vagy regionális keresőszolgáltatások is többé-kevésbé strukturált, hierarchikus osztályozási rendszereken alapuló katalógusokkal jelennek meg, hogy forrásgyűjteményükben az osztályozási rendszer alapján végzett böngészést megkönnyítsék.² Az egyetemes tizedes osztályozás az 1895-ben, Brüsszelben megtartott nemzetközi bibliográfiai kongresszuson kezdte meg pályafutását.

A siker, amelyet az egyetemes tizedes osztályozás aratott és melynek következtében világszerte elterjedt, annak tulajdonítható, hogy a kor igényeinek megfelelő jelzetalkotási módot sikerült teremtenie, mellyel az emberi ismeretek felosztását addig soha nem tapasztalható részletességgel oldották meg. A cél egy többszemponú visszakeresés megvalósítására alkalmas, kevésbé prekordinált, fazettákba rendezett jelzetek, kombinatív összekapcsolást lehetővé tévő jelzetszerkesztés létrehozása.

A számítógépes feldolgozás kitágította az ETO alkalmazási lehetőségeit. A gépesítéssel az adatsere lehetősége megsokszorozódott, emiatt megnőtt az igény az egyértelműség, a szabványosítás iránt hazai és nemzetközi vonatkozásban egyaránt. A jelzetek, számítógép segítségével felhasználhatóak tárgyszórendszerek építésére, illetve együttes fejlesztésére.

Egy ETO-jelzet szerinti keresés a közös adatbázisban eljuttathat bennünket egy olyan közös listához, amelynek elemei a különböző helyi adatbázisok szorosabban vagy lazábban ide tartozó tárgyszavai. A könyvtári munka gépesítése, az ott felmerülő munkafolyamatok közös megoldását, egyetlen integrált rendszerbe illesztését tételezi fel, amelyben a szerzeményezéstől a szolgáltatásokig minden automatizált, s így az egyes

¹ Kokas Károly: Könyvtárak az ezredfordulón. In: Iskolakultúra 10. köt. 2000. 4.sz. p. 9.

² Az internetforrások tökéletesebb leírásához, szervezéséhez és kereséséhez alkalmas osztályozási rendszerek használata. Ford. Ungváry Rudolf TMT 47. évf. 2000. 3. sz. p 120.

munkaállomások inputjai a következő munkaállomás outputjai, s ennek az összmunkának az eredményeképpen egy lokálisan, optimális esetben regionálisan és nemzetközileg is egyaránt használható, nyilvános adatbázis jön létre. Hazánk Nemzeti Könyvtára a kötelezpéldány szolgáltatás kapcsán egyik legteljesebb gyűjteménye az országnak, így elsőrendű feladat volt online elérésűvé tenni adatbázisát és folyamatosan végezni a retrospektív konverziót, ezzel a legteljesebb képet adni a világhálón az ország kulturális örökségéről.

Ötletek vannak a használhatóság javítására akár vizuális téren, akár böngészhetőség tekintetében. Legyen olyan a felhasználói élmény, mintha jól szervezett könyvespolcok között járna; több interaktivitás szükséges hozzá.

Az ETO még mindig a legalkalmasabb osztályozó rendszer az egész világon. Minden dokumentumtípus és a legkülönbébb témák esetében kifinomult tartalom meghatározást tesz lehetővé. Az ETO könnyebben használható lett automatizált és digitális online környezetben. Az MRF használata a szerkesztést és a gyakorlati munkát a modernitásba emeli.³ Többféle módszer alkalmazásának a lehetőségét ismertetem dolgozatomban, itt csak röviden kiemelek egyet.

A totalzoom módszere nem a topic map szabványon alapul: ez egy több felosztású lehetőségeket használó Flash memórián („nem felejtő memórián”) alapuló megoldás. Bármilyen strukturált rendszer vizualizálására is alkalmas.⁴ Az ETO kódok és a totalzoom technika ötvözése egy nagy lehetőség, mert fel tudná térképezni és térben megjeleníteni a hierarchiát, a táblákat, kódokat, általános és speciális függelékeket.⁵

Ennek a technológiának az összekapcsolása az ETO-val fontos lehetőség, mert az ETO struktúrája hatékonyan képes követni ezt az eljárást. Az ETO felhasználásának új lehetőségei nyílnának meg általa. Ezt a felületet használva nem csak a szakemberek tudnak kezelni a jelzeteket, hanem bárki. A felhasználónak nem feltétlen szükséges találkoznia jelzetekkel, csupán a fogalmait értelmezi, és egyértelműen tud navigálni az információs térben, amelyet a neki legmegfelelőbbben tud szűkíteni a releváns találat érdekében. Ily módon minden olvasni tudó ember számára hozzáférhetővé válik ez a teljesség igényével készült információkereső nyelv.⁶

Egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hogy az információkeresés hatékonyságát, az átfogó (egyetemes) osztályozási rendszerek, és a hierarchikus keresést biztosító hagyományos osztályozási rendszerek is biztosítják. Azonban szükséges a többszempontú megközelítés eléréséhez a mellérendelések alkalmazása is. A szisztematikus struktúrájú osztályozási rendszerekben való tájékozódáshoz a nyelvi megközelítésű betűrendes tárgymutatók szükségesek, de a tárgyszójegyzékek, információs tezauszok sem lehetnek meg a fogalmak összefüggéseit feltáró hierarchikus felépítésű, vagy ezt grafikusán ábrázoló kereső rész nélkül. Az egyes osztályozási rendszerek között a konkordanciát, az egyik rendszerből a másikba való navigálást lehetővé kell tenni. Fontos hogy a különféle információkereső nyelvek folyamatos korszerűsítése megvalósuljon, és azok adatbázisokban visszakereshetővé váljanak. Bátran kimondható, hogy a szisztematikus felépítésű, analitikus vagy több facettás osztályozási rendszerek, a tárgyszójegyzékek és információs tezauszok nem versenytársak, hanem kölcsönösen kiegészí-

³Knowledge organization of the Universal Decimal Classification – new solutions, user-friendly methods from Hungary. 8th International ISKO Conference, London, 2004. július 13-http://www.ucl.ac.uk/isko2004/sysweb/T_Gustave5A.html (2006-11-09)

⁴Ignéczi Lilla: Tématérkép belső fejlesztéssel – Vizuális tezausz a magyar internet katalógusában. In: TMT. 51. évf. 2004. 7. sz. p.287.

⁵Barátné Hajdu Ágnes: Könyvtári szolgáltatások Norvégiában. Központban az információ. In: Könyvtári Figyelő. 51. évf. 2005. 4.sz. 847. p.

⁶Ágnes Hajdu Barát: Knowledge organization of the Universal Decimal Classification - new solutions, user-friendly methods from Hungary http://www.ucl.ac.uk/isko2004/sysweb/T_Gustave5A.html (2006-11-09)

tik egymást. Az átfogó, egyetemes osztályozási rendszerek és egyes tudományok vagy tudományágak speciális osztályozási rendszerei egymásra kell, hogy támaszkodjanak annak érdekében, hogy a felhasználót releváns információhoz segítsék.

Három ok, amiért van jövője az ETO-nak:

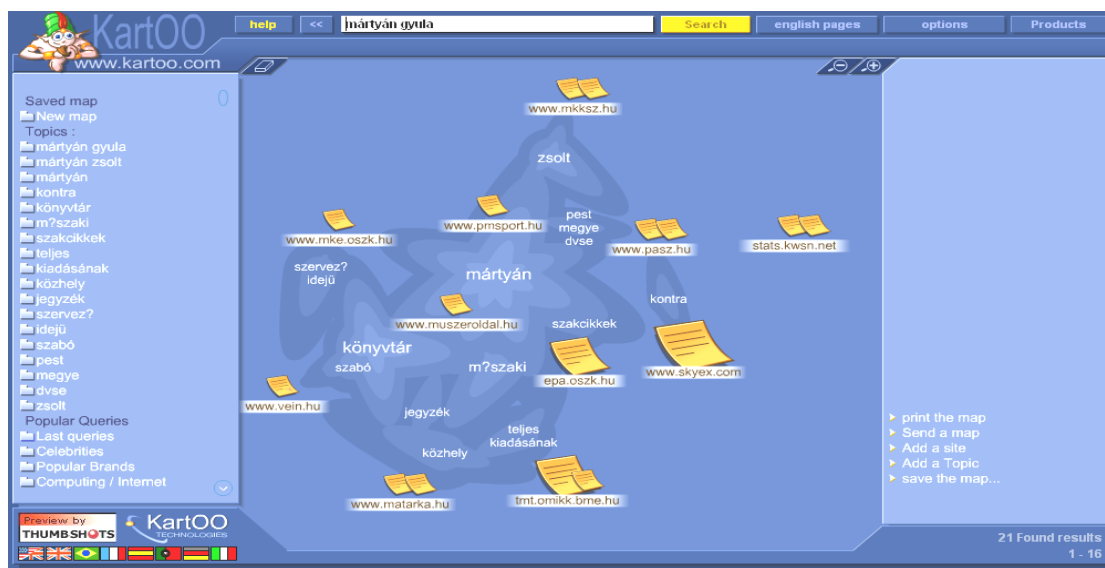
1. A keresés akkor a leghatékonyabb, ha az információkereső nyelvek mindkét fő típusával egyszerre játszódik le. Többnyire mesterséges nyelven alapuló, hierarchikus, szintetizáló, prekordinált nyelvekkel (pl. az ETO) keresve nagyobb a teljesség (és a zaj), a többnyire természetes nyelven alapuló, mellérendelő, analitikus posztkoordináló nyelvekkel (pl. a deskriptoros nyelvek, melyek szótára a teaurusz) keresve nagyobb a pontosság (és a veszteség). A kettőt együtt használva alakul ki a keresés optimuma.
2. Az ontológiák jelenlegi fejlődése előrevetíti, hogy előbb – utóbb magával fogja vinni a mesterséges nyelven alapuló hierarchikus rendszereket is, hiszen az ontológiákban természetes nyelven alapuló generikus hierarchikus fogalmi struktúrákat alkalmaznak. A folyamat azért fog lejátszódni, mert a szemantikus web természete következtében egyre nagyobb az igény az átfogó, egyetemes rendszerekre.
3. Egy természetes nyelven alapuló univerzális ontológia összekapcsolva az ETO-val, lehetővé teszi a könyvtári katalógusok retrospektív állományainak bevonását a keresésbe.

„Az ETO szép” mondja Ungváry Rudolf egy tanulmányában. „Szép, mint minden, ami szervesen, emberek ezreinek hozzáértő, évszázados közreműködésével született”.⁷

Szakmai kultúránk szerves részévé vált az évtizedek folyamán. Az egyetemes tizedes osztályozás eleven, használható és fontos valami.

Közel hetven oldalas dolgozatomból próbáltam meg ízelítőt adni. Szerettem volna ha diplomamunkám kicsit más, kicsit eltérő szemszögből vizsgálja a mi kedves ETO-nkat. Ha valakinek ezek után kedve kerekedne az egészet elolvasni, szívesen rendelkezésre bocsátom.

Példa a *totalzoom* technika alkalmazására:

Gál Erzsébet

⁷Ungváry Rudolf: Az ETO szükségessége. In: Iskolakultúra 2000. 4. sz. p.31.